

СТЕНОГРАМА

круглого столу на тему: "Проблемні питання законодавчого врегулювання компенсації фізичним особам за використання їх житла (нерухомого майна) у військових цілях під час збройного конфлікту у Донецькій та Луганській областях"

30 листопада 2020 року

Веде засідання член Комітету з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин ТАРАСЕНКО Т.П.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Друга година, розпочинаємо. Я хочу звернутися до всіх вітальним словом і також потім буду здійснювати модерацію відповідно до встановленої регламентом від програми, яка надіслана всім учасникам.

Хочу звернути увагу на те, що в даний час у нашому суспільстві, у нашій державі дійсно відбуваються такі події. Вже 6 років фактично держава перебуває в стані війни і наші військові зобов'язані захищати територіальну цілісність України.

Чи зробили ми як держава все необхідне для того, щоб військові могли належним чином здійснювати свої обов'язки? Так, багато чого зробили, але багато чого ще потрібно робити.

Так, ми не передбачали, що нашій державі випаде така доля і такі випадки, як збройний конфлікт. Ми не формували фактично правила, за якими повинні діяти одночасно цивільне населення та військові.

Серед невирішених питань залишається відкритим і те, яке покладено в основу нашого круглого столу. Якщо військові під час захисту територіальної цілісності України порушили право власності цивільних осіб, чи має право і обов'язок держава компенсувати таке порушення? Якщо для захисту Батьківщини військовим необхідно увійти в будинок, а також

здійснювати військові дії з цього будинку і такий будинок зазнав у результаті таких подій пошкоджень, хто повинен нести відповідальність?

Також є поодинокі випадки звернення як і до мене, так і до комітету з приводу того, що військові самовільно займають будівлі, які фактично не використовуються громадянами, але військовими займаються для проживання. Який порядок укладення договорів оренди, яке право компенсації? Так, я вважаю, що це можливо робити, але в порядку встановленому законом. На деякі можливо знайти відповідь у міжнародних договорах, до яких доєдналася Україна, але вважаю, що нам самим потрібно напрацювати нові правила для забезпечення рівності дотримання прав всіх сторін, як цивільного населення, так і військових.

В зв'язку із цим я вдячний колегам народним депутатам, які до нас сьогодні приєдналися. Також тільки що телефонував Олексій Кузнецов, який зараз перебуває в мажоритарному окрузі і, на жаль, не скрізь є зв'язок. Він пообіцяв, що приєднається до нас згодом і знає цю проблему, і також буде сприяти її вирішенню.

Також вдячний громадським діячам, які сприяють, піднімають цю проблему, роблять так, щоб вона не загубилася в масі інших багатьох проблем. І також вдячний міжнародним організаціям, які готові поділитися власним досвідом для напрацювань нашого власного шляху.

Зараз до вітального слово я запрошую Віктора Мунтяну керівника Програми ООН із відновлення та розбудови миру. Будь ласка.

ПЛАТОВ Р. *(Виступ російською мовою)* Добрый день, коллеги! Виктор в последний момент был срочно вызван на одну встречу, которую он не смог отменить, поэтому я поприветствую от Программы ООН по восстановлению и построению мира.

Меня зовут Рустам Платов. Я являюсь международным сотрудником ООН, уже 4 года работаю в Украине, работаю в Краматорске мой офис, также у нас есть офисы в Северодонецке, в Мариуполе. Может, очень

коротко сначала скажу про саму программу. Это большая программа, она реализуется четырьмя агентствами ООН: самой Программой ООН, Фондом народонаселения UNFPA, "ООН-женщины" и ФАО. Программа достаточно большая, по-моему, одна из самых крупных программ на востоке Украины. И обычно мы поддерживаем три главных направления. Это поддержка малого и среднего бизнеса – первая часть. Вторая часть – это административные услуги, ЦНАП и так далее. И третья часть, которая вот как раз таки подпадает под это направление, – это называется социальная сплоченность и общественная безопасность. Туда же входит много других вопросов так же связанных с правами человека, доступом к правосудию и так далее. И вот как раз таки улучшение доступа к правосудию в зоне конфликта и улучшение соблюдения прав человека – одно из тоже главных направлений. Мы знаем, как через своих коллег, другие агентства ООН, другие международные и национальные организации, которые работают на востоке Украины, что достаточно часто используется частное имущество в зоне АТО (ООС) военными. И мы, в принципе, обратили на эту проблему свое внимание, потому что тогда, когда мы выезжаем в те районы, мы зачастую встречаемся с людьми, с местными администрациями и так далее, которые эту проблему поднимают. Если начнем в целом говорить, то, конечно же, обязанность государства – защитить и восстановить права, в том числе права собственности даже во время конфликта. Об этом говорит и Всеобщая декларация прав человека, об этом говорит Европейская конвенция о правах человека и много других более специализированных документов, которые обязывают государство соблюдать или восстанавливать такие права.

Один из наших вот как раз-таки этих проектов, которые вот относятся к этому, это он призван разработать альтернативные такие, два альтернативных механизма для такой защиты и реализации прав собственности. Первое – это больше разработка административного порядка, возмещение ущерба за использование во время конфликта недвижимого имущества. И мы знаем, что вроде как, что есть определенные практики для

реализации этого, но по разного рода причинам эти механизмы либо не используются, либо плохо используются, скажем так. Естественно, для того, чтобы разработать такой административный порядок возмещения, нам очень критически важна поддержка и парламента, и органов исполнительной власти. Поэтому я очень рад сегодня, что есть у нас представители и Верховной Рады, и из ОДА, из министерств, которые здесь присутствуют и будут слышать о нашей работе.

Также, естественно, вторая часть, помимо этого, помимо административного порядка, идет инициирование какой-то позитивной судебной практики поэтому вопросу. Мы знаем, что некоторые организации пытались поддержать решение этих вопросов через судебные власти. Однако, снова же, так или иначе окончательного решения в восстановлении прав и реализация этих прав – такого решения принято не было.

И я бы хотел здесь отметить нашего партнера в этом проекте – это общественная организация "Украинский институт по правам человека", который действительно очень известный и ведет эту работу по полной программе. Они помогают и реализовывают эту программу в обоих направлениях: как в административном порядке, так и в судебной практике. И мы им очень действительно благодарны за уже выполненную работу. Но естественно, до достижения этих целей нам еще очень далеко и нас ожидает очень долгий путь.

Что мы надеемся получить в результате этого проекта? Мы надеемся, что получим какой-то эффективный и более действенный механизм компенсации ущерба от использования военными частной собственности, что приведет не только улучшению состояния прав человека в Украине но и улучшит, мы должны это признать, отношение местного населения к военным, особенно в тех районах, близких к контактной линии.

Я также признателен парламентскому комитету за его внимание к данной проблеме. И призываю всех присутствующих на сегодняшнем круглом столе к сотрудничеству по данному вопросу. Мы будем также

піддерживать это в будущем и в следующем году. Поэтому надеемся, что что-то получится нам всем вместе сделать.

Спасибо.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за підтримку. Я пропоную вам, якщо є такі факти, які ви документуєте, будь ласка, передавайте на комітет для того, щоб вони лягали в основу напрацювань законопроектів і в принципі розробки програм на рівні Кабінету Міністрів. Дякую.

Зараз слово надаю Валерії Лутковській, адвокат, програмний директор ГО "Український інститут з прав людини". Будь ласка.

ЛУТКОВСЬКА В.В. Доброго дня! Дякую дуже. Дуже вдячна пану Тарасу Тарасенку за ініціювання розгляду цього питання на рівні Комітету Верховної Ради з прав людини. І дуже вдячна пану Рустаму Платову за таку позитивну оцінку діяльності нашої організації. Нам це дійсно дуже важливо.

Ми проїхали неодноразово. Ми проїжджали міста, де проживають люди поруч із лінією зіткнення, і в цих містах ми зустрічали величезну кількість людського болю. Коли одна людина, наприклад, нам розповідала про те, що її будинок використовується в якості фортифікаційної споруди і відповідно це збільшує ризик ушкодження її будинку. Інша людина розповідала нам про те, що вона була змушений виїхати, тому що військовим просто не було де жити і відповідно вони зараз живуть в його помешканні. Інша людина нам розповідала про те, що в її будинку, в її квартирі зараз знаходиться медичний пункт. І він розуміє, абсолютно з точки зору свого патріотичного ставлення до держави він розуміє, що змусити зараз медичний пункт виїхати з його квартири буде неправильно. Але з іншої сторони, йому самому немає де жити, так само як і немає де жити його родині.

Відповідно ми побачили велику кількість цього болю людського. І ми розуміємо, і думаю, що це розуміють майже всі в нашій державі. До тих пір поки ми не вирішимо в тому числі і ці питання, яким чином захистити цих

людей, ми не завершимо конфлікт, і власне, конфлікт не буде завершений до вирішення найменшої проблеми, яка була з ним пов'язана, і яка з ним пов'язана на сьогоднішній день.

Тому в певних випадках, ми думаємо, що треба починати вже, і треба вже думати над тим, яким чином створити і законодавчий механізм компенсації за дії державних агентів, якими є військовослужбовці. І яким чином створити відповідно судову практику, яка б базувалася на практиці Європейського суду з прав людини, яка б базувалася на підходах міжнародного гуманітарного права. Яка б охоплювала всі ті напрацювання, які є в інших державах в частині того, що, власне, з такими проблемами багато держав стикалися і відповідно ми вже можемо не видумувати велосипед, ми можемо скористатися іншим досвідом. Але цей досвід необхідно проаналізувати і відповідним чином забезпечити його реалізацію в нашій державі.

Тому ми дуже вдячні комітету за те, що цьому питанню сьогодні приділена увага. І я дуже сподіваюсь, що сьогоднішній круглий стіл стане хоча і онлайн, але стане все-таки першим кроком для того, щоб вирішити ті проблеми, з якими стикаються громадяни України під час конфлікту, який сьогодні відбувається.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за такі слова. Дійсно складна проблема, яку потрібно буде вирішувати. Але, враховуючи також, на жаль, негативний досвід нашої держави у виконанні рішень судів, я все-таки хотів би, у щоб нашій робочій групі наші пропозиції були практичними, щоб ми не нарощували об'єм рішень судових аналогічних справ, як "Бурмич проти України", які наразі не виконуються. І щоб пропозиції, які ми напрацюємо, вони могли бути використані без судових механізмів, а дійсно відшкодовували вартість, враховуючи також обмежений, на жаль, наразі бюджет України.

Тому будемо працювати. Зараз по регламенту презентація аналітичного дослідження, здійсненого громадських об'єднанням "Інститут з прав людини", і його презентує Валерія Лутковська.

ЛУТКОВСЬКА В.В. Дякую дуже, пане Тарасе.

Я сподіваюсь, що найближчим часом ми зможемо розіслати це дослідження вже і, скажімо так, офлайн. Тобто ви зможете його потримати в руках. Це ось таке досить велике дослідження, воно виявилось досить великим, в якому ми спробували проаналізувати ситуацію, яку ми маємо на сьогоднішній день. Тобто ми проаналізували національне законодавство, ми подивились на національну судову практику. Так, ми розуміємо, що є дійсно проблеми із виконанням рішень судів, які передбачають стягнення з держави хоча б тому, що в державі дійсно є достатньо обмежений фінансовий ресурс і відповідно треба думати над якимись іншими альтернативними шляхами вирішення цього питання.

Крім того, ми проаналізували міжнародне законодавство, це, зокрема, міжнародне гуманітарне право. Крім того, ми проаналізували рішення Європейського суду з прав людини стосовно інших держав. На щастя, на сьогоднішній день ще рішень стосовно України немає. Але, знову таки, розуміючи обмежений фінансовий ресурс у держави, ми хотіли б зменшити подальше навантаження на державний бюджет України у випадку, якщо такі звернення проти України з'являться. І відповідно ми в даному випадку зацікавлені в тому, щоб вивчити помилки інших держав і не допустити їх в нашій державі. І відповідно самі приклади рішень Європейського суду з прав людини для того, щоб користуватися правовими позиціями, які вже сформульовані Європейським судом, ми також приклали до цього видання і якщо ви будете його гортати, я сподіваюсь, що будете і у вас буде така можливість, ми його обов'язково розішлемо, ви побачите, що більшість з цих багатьох сторінок – це рішення Європейського суду з прав людини, які

мають бути обов'язково проаналізовані нами для того, щоб дійсно не платити за ті проблеми, які ми маємо на сьогоднішній день, не платити двічі.

Не хочу багато часу витратити саме на це питання, хочу тільки подякувати Програмі розвитку Організації Об'єднаних Націй із відновлення та розбудови миру за те, що таке видання побачило світ. Дійсно досить корисне видання і сподіваюсь, воно буде в нагоді, в тому числі і судовій гілці влади, і органам виконавчої влади для того, щоб зробити висновки і попередити порушення прав людини, які вже були констатовані і Європейським судом з прав людини, і, можливо, іншими міжнародними організаціями.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Я маю надію, що ця доповідь дійде до комітету і до всіх учасників, щоб ми з нею ознайомились, почитали і практики Європейського суду. В принципі, ми проговорюємо однозначно в парламенті таке питання, щоб при напрацюванні законопроектів досліджувати практику Європейського суду і враховувати її при прийнятті законів.

Зараз прошу до слова також представника "Українського інституту з прав людини" Жанну Лук'яненко – адвоката-експерта даного громадського об'єднання.

ЛУК'ЯНЕНКО Ж.В. Я всіх вітаю. І хочу стисло вам презентувати ті позови, які вже на сьогодні подані нами в рамках проекту з метою захисту прав тих цивільних, майно яких використовується у військових цілях військовослужбовцями Збройних Сил України.

Трохи щодо фактажу. Тобто на сьогодні нами обрано п'ять випадків, п'ять родин, чиє житло використовується або використовувалося військовими в ході цього збройного конфлікту. Наразі два випадки, де вже на сьогодні в свої будинки змогли повернутися родини, але, на жаль, ці будинки зазнали

певного ушкодження за той час, коли люди не могли контролювати своє майно. І три випадки, де досі майно використовується військовослужбовцями Збройних Сил України через те, що є у нас певні відмінності щодо фактажу. Загалом подано три види позовних заяв. Кожного разу обрання способу захисту воно залежало від багатьох аспектів.

По-перше, звичайно, від того, чи на сьогодні проживають чи не проживають, використовують, не використовують військовослужбовці наразі це майно. Які є взагалі у людей докази про те, що наприклад, майно використовувалося, або використовується на сьогодні. Ну докази, мається на увазі офіційні підтвердження. Тому що ми розуміємо, що судовий процес в Україні як і взагалі будь-який судовий процес майже в усьому світі він завжди побудований на вазі доказів. Тобто кожна сторона має представити свої докази. В нашому випадку також люди мають, по-перше, довести, що, так, їхнє майно використовується військовослужбовцями Збройних Сил України. І звичайно, через те, що в ході такого використання завдається майнова шкода, а за подання позовів майнового характеру треба сплачувати судовий збір. На сьогодні і так всі, хто, можна сказати, більшість з тих, хто проживає вздовж лінії зіткнення на території Луганської і Донецької області, люди, які все ж таки зазнають певних обмежень щодо доступу до фінансових ресурсів, тому сплата судового збору, розмір судового збору також мала для нас певний чинник. Тобто обирати той спосіб, який буде найменш обтяжливий для людини.

Відтак в одному випадку у нас наразі розглядається справа про встановлення безпосередньо самого факту, юридичного факту використання майна цивільних військовослужбовцями Збройних Сил України. Після того, як успішно, ми сподіваємося, буде встановлений цей юридичний факт, це дасть нам змогу перейти до другої фази захисту інтересів цієї родини. Це, зокрема при зборі певної доказової бази, звертатися вже за відшкодуванням шкоди, яка була завдана в ході такого використання.

У трьох випадках ми маємо докази. Докази підтвердження зокрема актами місцевих депутатів. У деяких випадках і Військова цивільна адміністрація документально дала підтвердження, що реально майно використовується військовослужбовцями Збройних Сил України. У таких випадках нами подані позови до адміністративних судів про встановлення бездіяльності неправомірної і про зобов'язання вчинити певні дії. Тобто цей вид позовів відразу надасть можливість не тільки встановити бездіяльність про те, щоб от таке використання воно було неправомірним, а відразу одночасно надасть можливість і ставити перед судом питання відшкодування майнової і немайнової шкоди, завданої в ході такого використання.

У зв'язку з тим, що у нас є, ще в одній справі, є підтвердження того, що майно використовувалось військовослужбовцями Збройних Сил України. Але наразі родина змогла повернутися вже в цей будинок. Поданий ще один позов, який включає в себе виключно відшкодування шкоди, яка завдана в ході такого виконання.

Сподіваємося, що обрані шляхи, вони є вірними. Тому що, як сказала попередньо Валерія Лутковська, тобто в нашому аналітичному дослідженні зокрема ми відстежували і національну практику зі схожих питань, які пов'язані зі збройним конфліктом, практику Європейського суду з прав людини. І позовні вимоги, мотивування позовів, воно зокрема аргументовано не тільки положеннями національного законодавства, яке, на жаль, на сьогодні ми ще, пізніше мої колеги будуть говорити про це, що воно трохи відстає від реалій нашого сьогоднішнього життя.

Тому от безпосередньо практика Європейського суду, вона була би тим необхідним обґрунтуванням наших позовних вимог. І звичайно, що ми сподіваємося, що суд, він стане на наш бік і ми зможемо, через обрані нами шляхи, захистити права мешканців, чий майнові права зазнали утисків.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Тоді у мене одне питання до вас буде. А об'єми таких порушень ви можете якісь приблизно назвати, який є у вас фактаж щодо об'єму насправді ситуації?

ЛУК'ЯНЕНКО Ж.В. Ви маєте....., об'єм це в грошах, у кількості випадків на території?

ГОЛОВУЮЧИЙ. У кількості випадків.

ЛУК'ЯНЕНКО Ж.В. В ході наших... Тобто як сказала пані Валерія, влітку ми дуже багато об'їздили, тобто перевіряли майже всю інформацію, яка надходила. Дійсно, станом на сьогодні в багатьох населених пунктах питання вирішилося само собою. Дуже часто мешканці кажуть: немає більше у нас ніяких претензій тому що, наприклад, дуже допомогли міжнародні організації, які допомогли відновити житло, і тому через те, що ми отримали певну допомогу навіть не з боку держави, але ми не будемо висувати претензії ні до кого.

Тобто на сьогодні ми взяли п'ять випадків, п'ять випадків, які мають певну доказову базу. Дуже часто, звичайно, що ніхто ж не готувався до позовів, до подання позовних заяв від початку збройного конфлікту. На жаль, дуже в багатьох випадках просто-напросто немає ніяких доказів у людей. Звичайно, що ніхто перед початком збройного конфлікту не ходив і не робив фото всього свого будинку для того, щоб мати потім підтвердження, яким чином житло виглядало в той час, коли ще люди контролювали свою власність. І потім для того щоб, наприклад, зробити фото, як же це житло виглядає після того як, наприклад, цим житлом користувалися Збройні Сили України.

Через брак певної доказової бази, на жаль, я маю це сказати, через недовіру зневір'я в судовій системі України, тому що люди кажуть, що це дуже багато років знадобиться для того, щоб захистити свої інтереси. Тобто

були такі випадки, коли люди просто-напросто відмовлялися, тому що вони не вірили, що це може привести до позитивного результату.

Тому ми безпосередньо більше 20 випадків відвідали. Але от реально зголосилися і була доказова база це от тільки п'ять випадків, з якими ми пішли до суду.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за надану інформацію, за відповідь.

Семьоркіна Олена Миколаївна, ви з нами? Тому що я вас не бачу в списку.

СЕМЬОРКІНА О.М. Я з вами. Пане Тарас, я з вами.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Радий вас вітати. Тоді вам слово. У вас по регламенту 10 хвилин на стан чинного законодавства України щодо компенсацій за використання приватної власності у військових цілях.

Семьоркіна Олена Миколаївна, експерт ГО "Українська Гельсінська спілка з прав людини", будь ласка.

СЕМЬОРКІНА О.М. Дякую. Доброго дня, шановні колеги! Насамперед хочу нагадати, що тема, яку ми сьогодні розглядаємо, є однією з чотирьох складових перехідного правосуддя. Це питання репарації чи компенсації шкоди, яку завдано вже по збройній агресії Російської Федерації.

Також хочу нагадати, що роботу взагалі по питанню перехідного правосуддя і такої важливої складової як репарації ми почали... Ми – я маю на увазі експертну спільноту і омбудсмена України в 2017-2018 роках в Офісі Уповноваженого Верховної Ради з прав людини Валерії Лутковської.

З того часу були напрацьовані документи – це проект закону, наразі це проект Указу Президента, який пропонує запровадити засади перехідного правосуддя, визначені в рамках Організації Об'єднаних Націй. І в тому числі ми обговорили підходи держави до того, що робити з тими величезними

сумами витрат, які держава має фактично сплатити громадянам, які зазнали відповідних матеріальних втрат внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Чому держава Україна? Тому що одна з вимог засад перехідного правосуддя – це те, що держава максимально вжила заходів для того, щоб компенсувати в подальшому, звичайно, стягнення з держави-агресора ті витрати, яких жертви зазнали внаслідок збройної агресії. Це така загальна рамка.

Щодо в цілому ситуації, пов'язаної з майновими втратами громадян внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Загальний аспект, тобто аспект компенсації за руйнування чи втрату чи незаконне відчуження майна в 19-му році розглядався, в тому числі за участю Комітету Верховної Ради з прав людини в рамках діяльності Української Гельсінської спілки з прав людини за допомогою Українського інституту з прав людини. Ми тоді розглянули загальний аспект, провели експертизу законодавства і встановили, що, в принципі, у нас є, як мінімум, три режими в рамках законодавства, в рамках якого розглядається питання компенсації операцій в цілому майнових втрат. Ця ситуація пов'язана з Антитерористичною операцією, тобто це певний часовий відрізок.

Друга ситуація пов'язана з впровадженням Закону "Про реінтеграцію Донбасу", так звану, тобто вже ситуація пов'язана з наданням відсічі збройній агресії Російської Федерації.

І третя ситуація пов'язана в цілому із застосуванням законодавства про надзвичайні ситуації, тобто це Кодекс цивільного захисту. Є такі три режими законодавства, з існуванням яких пов'язані і проблеми відповідно відсутності належного адміністративного порядку компенсації операцій і судової практики.

У даному дослідженні, унікальне дослідження, тому що до того, як інститут зайнявся цим питанням, ніхто цього не робив, це дуже такий важливий конкретний аспект – це компенсації громадянам майнових витрат та пов'язаних з розміщенням військовослужбовців в рамках виконання

функцій або Антитерористичної операції, відповідно часовий період, або операції по наданню відсічі збройній агресії Російської Федерації. По результатам співбесід з громадянами, які є жертвами фактично збройної агресії і візитів, про які говорили пані Валерій, пані Жанна, ситуації умовно були поділені на такі два блоки, проблемні ситуації.

Перша – ця ситуація пов'язана з майновими втратами громадянами і додаткове обтяження на громадян. Це ситуації, коли військовими не укладаються договори оренди. Власне, в самому дослідженні дослідник інституту звернув увагу, що взагалі про договірні відносини чітко було вказано в інструкції Міністерства оборони лише у 2018 році. Тобто те, що було до 2018 року, це фактично правовий вакуум.

Друга ситуація – це тоді, коли військовослужбовці, які розміщені в житлі громадян, недбайливо до відповідного майна і завдають невиправданих втрат цьому майну.

Наступна ситуація – це коли військовослужбовці використовують для опалення вугілля та дрова, які належать власникам, фактично це також додаткові збитки для власників приміщення.

Військові не сплачують комунальні послуги, це ситуація до 2018 року, коли не були ще укладені договори оренди. Відповідно на сьогодні величезні суми боргів громадян за комунальні послуги в помешканнях, яких були розміщені або досі розміщені військовослужбовці без відповідних договірних відносин.

І те, про що вже сказали пані Валерія і пані Жанна, що така відсутність договірних відносин, ситуація до 2018 року, вона фактично унеможлиблює або дуже сильно ускладнює підтвердження документальне того, що військовослужбовці користувались майном. І, відповідно, це ускладнює питання компенсації

Другий блок питань – це фактично безпекові питання, на які звертають увагу експерти інституту. Це те, що перебування військових у будинках фактично робить ці цивільні об'єкти об'єктами нападів, що суперечить

приписам міжнародно-гуманітарного права, про це також вказано в дослідженні.

І другий аспект – те, що на прибудинкових територіях залишаються залишки боєприпасів, снарядів, які не розірвалися. І це становить небезпеку для життя і здоров'я самих власників цього майна і для майна в принципі.

В дослідженнях проаналізовано національне законодавство. Власне, дуже вузький аспект, це загальне законодавство – це Конституція, Цивільний кодекс.

І умовно спеціальне законодавство – це Статут внутрішньої служби Збройних Сил України і дві інструкції Міністерства оборони. Це Інструкція з організації забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей житловими приміщеннями. Це Наказ вже в редакції 2018 року. Попри те, що сама інструкція існувала до 2011 року, але оцей період 2011-2018 роки, як зазначено в дослідженні інституту, питання цих договірних відносин з власниками приміщень врегульовані не були. І Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України, вона була затверджена в 2017 році і достатньо детально регулює зобов'язання держави, агентів держави в особі Збройних Сил України в період проведення операції відсічі збройної агресії. Тобто фактично, що мають робити військовослужбовці, їх зобов'язання по відношенню до цивільного населення в умовах збройної агресії Російської Федерації.

Загальний висновок такий, що, в принципі, національне законодавство надає гарантії захисту праву власності з точки зору навіть Європейської конвенції з прав людини, але це загальні гарантії для мирного часу. Але при цьому законодавство не передбачає позбавлення права власності і використання права власності третіми особами без законних підстав та безоплатно.

Тому, використовуючи навіть норми загальні Цивільного кодексу, є загальне правило, що шкода завданої власності має бути відшкодовано. В

який спосіб – ви чули вже практику звернення до судів, адміністративних і судів загальної юрисдикції. Ситуація, на жаль, складна, але подивимося як відреагують суди на це.

У свій час ми, коли дискутували про те, яким чином Україна має закласти підходи до питань компенсації репарацій, говорили про те, що перевага має бути віддана адміністративному порядку.

Звернення і отримання компенсацій і це в принципі відповідає основним принципам і керівним положенням Організації Об'єднаних Націй, Комісії з прав людини ООН, яка якраз віддає перевагу адміністративному порядку.

І, власне, експерти інституту також говорять про те, що адміністративний порядок був би більш прийнятним для громадян, враховуючи обтяжливі судові процедури для громадян, в тому числі сплату відповідного судового збору.

У рекомендаціях, які пізніше представить пані Валерія Лутковська, ви почуєте, що в тому числі пропонуються відповідні зміни до Закону "Про судовий збір" в цій частині.

Отже, з 2018 року існує порядок, який є правовий вихід з ситуації вимушеного зайняття військовослужбовцями житла громадян. По-перше, що за укладення договору оренди відповідає командир військової частини. Тобто це не справа військовослужбовців, які зайняли ваше приміщення, а це справа командира відповідної військової частини.

Друге. Цей договір має бути зареєстрований у відповідних місцевих органах. В дослідженні інституту йде мова про місцеві держадміністрації, а, звичайно, що в відповідних зонах військово-цивільні адміністрації працюють, можливо, пізніше це буде компетенція органів місцевого самоврядування. Але органи влади місцевого рівня повинні бути максимально залучені до процесу документування і обліку таких ситуацій, пов'язаних із зайняттям військовослужбовцями майна громадян і обліком таких договорів, і в подальшому з допомогою, відшкодуванням компенсацій,

пов'язаних з оплатою комунальних послуг. Форма договору звичайна, письмова, особливостей таких відповідних тут не пропонується в дослідженні. Єдине, що, звичайно, уже заздалегідь командир військової частини і сама людина, а якщо людина не знає, то органи відповідні місцевої влади повинні підказувати людині про те, що в договорі мають бути обумовлені питання компенсації відповідних затрат на комунальні послуги, на використання майна після того, як військовослужбовці звільнять це приміщення приватної власності.

Що робити в ситуаціях, які існували до 18-го року, коли не було ще передбачено укладання договорів оренди і після 18-го року? Експерти українського Інституту з прав людини пропонують такі от певні рецепти чи алгоритми вирішення проблем, пов'язаних з зайняттям військовослужбовцями житла.

Перше. Якщо, наприклад, особи покинули житло в період проведення активних бойових дій, вже в такі ситуації пані Валерія описувала, і дізналися, що в їх житлі розміщені військовослужбовці, користуються цим майном без договірних відносин, без згоди власників.

Перше – якщо ви не згодні з тим, що ваше майно чи житло зайняте військовослужбовцями, ви можете подати скаргу до Міністерства оборони і та/або подати до суду позов про витребування майна із чужого незаконного володіння або про усунення перешкод в користуванні своїм майном. Це загальні приписи Цивільного кодексу. Якщо ж ви, в принципі, не заперечуєте, що ваше майно зайнято військовослужбовцями, то вам варто звернутися до командира військової частини з пропозицією укласти договір оренди, так як це вже передбачено інструкцією 2018 року.

І якщо особа дізналася про те, що її житлом користувалися вже військовослужбовці, ну, адміністративна процедура, як ми з'ясували, фактично відсутня отримання компенсації за це житло, і тут, в принципі, тільки судовий порядок, так, як вже сказала пані Жанна, звернення до суду для того, щоб стягнути компенсацію за оплату комунальних послуг.

Якщо ж вашому житлу завдали шкоди, тобто якісь є руйнування чи недбале використання майна, то також вам необхідно зібрати документи, які доведуть чи встановлять причинно-наслідковий зв'язок між пошкодженнями і розміщенням військовослужбовців, і також це відповідно судовий порядок. Подивимося, яка буде судова практика, як відреагують суди на позови Українського інституту, але будемо сподіватися, що певні компенсації все-таки громадяни отримають.

Поки що у мене все. Я буду рада запитанням і візьму участь в дискусії. І висновки і відповідно пропозиції по результатах аналізу законодавства представить пані Валерія Лутковська, а ми долучилося до коментування цих пропозицій.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за таке висвітлення всіх, скажімо так, сфер законодавства, але питання наступне. Я не знаю, чи буде воно потім висвітлено. Чи потрібно у нас закріплювати саме на законодавчому рівні ці норми, чи достатньо на даний час, в принципі, регулювання, яке в підзаконних нормативних актах?

СЕМЬОРКІНА О.М. Пане Тарас, дякую за запитання. Фактично, ну, підзаконний нормативно-правовий акт – це інструкція Міністерства оборони, яка існує з 2018 року, яка в принципі вже регулює порядок укладення договорів оренди. Можна сказати умовно, що, в принципі, адміністративний порядок існує для осіб, щодо яких звернулися тільки військовослужбовці для зайняття їх помешкань. Але таких ситуацій не буде вже багато, тому що ми маємо проміжок часу з 2014 року по 2018 рік – оцей вал ситуацій і величезну кількість боргів за комунальні послуги. І фактично зобов'язання держави відшкодувати людям факт проживання військовослужбовців в їх помешканнях. Тобто нам необхідно думати, що робити ось з цим періодом 14-18 рік.

Судове відшкодування, вже сказали колеги з Українського інституту, що це обтяження для громадян і фактично для бюджету. Уявіть собі, суди будуть завалені цими справами. Можливо, давайте думати, давайте дискутувати, про це. І пані Валерія пізніше в рекомендаціях скаже. Можливо, є якийсь сенс прийняти спеціальний закон чи про, я не знаю, ну, умовно, прощення цих боргів чи про те, що держава поступово ці борги сама комунальним підприємствам виплатить. Тобто нам треба подумати, що робити ось з цим проміжком часу, з цими типовими ситуаціями в які попали люди. Звичайно, що не з своєї вини, а з об'єктивної ситуації – збройної агресії, у зв'язку з заняттям їх помешкань, будівель, військовослужбовцями.

Тому, напевно, якість регулювання, пане Тарасе, треба буде. Але яке – ну давайте дискутувати. Я зараз не готова на це питання дати відповідь.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Валерія Лутковська, будь ласка.

ЛУТКОВСЬКА В.В. Пане Тарасе, ви знаєте закон буде потрібен. Тому що ми ж говоримо не тільки про те, що була оренда як така, тобто фактична оренда, коли, наприклад, просто проживали військовослужбовці. От я знаю випадок, коли і зараз живуть військовослужбовці в будинку, при тому, що господар є, це військово-цивільна адміністрація працює. Але військовослужбовці без укладення договору-оренди проживають в приватній власності.

Але навіть, якщо говорити не про такий варіант, тому що в такому варіанті, зрозуміло, людина ще не використала, умовно кажучи, існуючі засоби захисту, коли вона могла звернутись до відповідної військової частини і вимагати укладення договору-оренди. Я говорю про інші варіанти. Коли військові використали будинки в якості фортифікаційних споруд. В такому випадку говорити про те, що це оренда неможливо. Це по суті не оренда, люди там не живуть. Солдати використовують для захисту інтересів

держави, для захисту територіальної цілісності, вони використовують ці будинки. Тому відповідно в цій частині взагалі немає жодного врегулювання. І з одного боку, там не можуть жити колишні власники. А з іншої сторони, цей будинок необхідний для захисту територіальної цілісності України. Відповідно цього механізму взагалі не існує і він тут дуже потрібен. Тому нам все одно потрібен буде якийсь законодавчий акт, який буде пропонувати захист держави для тих осіб, які володіли ось цими будинками, які сьогодні використовуються з фортифікаційними цілями.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Зрозуміло. Але, коли ми приймаємо законодавство, ми приймаємо законодавство на майбутнє. Воно не має зворотного напрямку. Тому питання врегулювання даного питання... Ну питання саме фортифікаційних споруд, в принципі, дискусійне. Потрібно проаналізувати, наскільки це зараз поширена практика, по-перше. Враховуючи, що активні бойові дії зменшено.

По-друге, потрібно все-таки врахувати, що ці споруди постраждали внаслідок збройного конфлікту. І там буде, можливо, передбачений інший порядок компенсації, як компенсація за майно, яке постраждало внаслідок конфлікту. Це також потрібно врахувати. Це дискусія. Ми подумаємо над цим.

А зараз я прошу до слова Жупанова Дмитра – експерт ГО "Український інституту з прав людини". І доповідь "Правові позиції Європейського суду з прав людини щодо відповідальності держави за використання приватної власності під час конфлікту". Дмитро, будь ласка, включіть звук.

ЖУПАНОВ Д.В. Доброго дня, шановні учасники та учасниці круглого столу. Перш за все, хочу подякувати представникам комітету за можливість висловитися з такого важливого питання.

Наразі хочу зупинитися на статті 1 протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Адже саме ця стаття

визначає захист прав власності. Основні позиції і основні вимоги стосовно захисту прав власності Європейським судом вперше було викладено у рішенні "Спорронг і Л'юонрот проти Швеції", в якому суд зазначив, що стаття 1 протоколу 1 містить три окремі норми.

Перша норма, вона має, в принципі, загальний характер та проголошує принцип мирного володіння майном.

Друга норма, вона стосується випадків позбавлення, коли можна позбавити права, і там повинні бути виконані певні умови.

І третя норма, вона визначає, що держави мають право, зокрема, контролювати використання майна відповідно до загальних інтересів шляхом запровадження законів, які держава вважає необхідними.

Ці всі три норми, суд на цьому наголошує, що вони, в принципі, діють у взаємозв'язку. І перед тим як з'ясувати, чи було дотримано першу норму, яка визначає принцип мирного володіння майном, суд повинен встановити застосовність у цій справі інших двох норм. І от друга та третя норми, вони стосуються певних випадків втручання в право на мирне володіння майном, а отже, з позицій Європейського суду повинні тлумачитись відповідно до закріпленого в першій нормі загального принципу. Про це, до речі, суд сказав у справі "Барановський проти Польщі".

Досить цікавою є справа – це "Папаміхалопулос та інші проти Греції". У цій справі Папаміхалопулос та інші громадяни Греції володіли землею, яку в подальшому було захоплено Військово-морськими силами Греції і які почали будувати на цій землі санаторій для військових. При цьому жодної компенсації заявникам надано не було, проте згодом було прийнято закон, відповідно який надавав в принципі таке право на компенсацію, якщо було зайнято землю. Проте не знайшлося вільних земель для тих осіб, які постраждали внаслідок дій Військово-морських сил.

І у цій справі суд дійшов висновку, що втрата будь-якої можливості розпоряджатися спірною землею поруч із тривалими, невдалими спробами вирішити ситуацію, яка оскаржується, мала серйозні наслідки для заявників

та призвела до факту експропріації їх майна в спосіб, несумісний з правом на вільне володіння, користування своїм майном.

З огляду на мету конвенції, принцип якої полягає в захисті прав і які є практичними та ефективними, суд сказав про те, що триваюча відсутність доступу до майна та відсутність можливості користуватися своїм майном призводить до фактичної експропріації майна, а також становить порушення статті 1 протоколу 1. Аналогічного висновку суд дійшов і при розгляді справи "Лоїзиду проти Туреччини". І в цьому рішенні суд зазначив, що внаслідок відмови заявниці в доступі до земель, вона фактично втратила повний контроль над своїм майном, а також будь-яку можливість користуватися та володіти ним. Отже, триваючу відмову в доступі до майна необхідно розглядати як втручання в права, передбачені статтею 1 протоколу 1.

Досить цікавою також є справа "Хамідов проти Російської Федерації". Суть справи полягає в тому, що у невеличкому селі в Чеченській Республіці погрожували захопленням повстанці. Зрозуміло, що мешканці, побоюючись за своє життя та здоров'я, виїхали. Але, коли вони отримали змогу повернутися назад, вони побачили, що їхнє майно використовувалося міліцейськими підрозділами. При цьому маєток братів Хамідових, він використовувався як і для проживання двох родин, так само на території цього маєтку був невеличкий бізнес у вигляді хлібопекарні, який приносив певний дохід сім'ї. Проте, коли вони повернулися, вони не знали, що у їхньому маєтку проживали міліцейські підрозділи, а також їхній маєток використовувався як фортифікаційна споруда.

І ось, що стосується в частині шкоди, яка була нанесена маєтку заявника, Європейський суд сказав, що в ситуації, коли держава використовує нерухоме майно фізичної особи протягом певного періоду часу, як, наприклад, в цьому випадку, саме держава повинна вжити відповідних заходів для підтвердження стану цієї нерухомості до зайняття, та відзвітуватися про її стан після звільнення.

Ще одна справа, на якій хочу сьогодні зупинитись, це "Саргсян проти Азербайджану". В цій справі Велика палата Європейського суду зазначила зокрема про таке, що основна мета статті 1 протоколу 1 є захист особи від цивільного втручання з боку держави в її право на мирне володіння своїм майном. Водночас, згідно із статтею 1 Конвенції, кожна держава гарантує кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права та свободи визначені Конвенцією.

Дотримання цього загального обов'язку може включати виконання позитивних зобов'язань, що випливають із необхідності забезпечення ефективного здійснення прав, гарантованих Конвенцією. В контексті статті 1 протоколу 1 ці позитивні зобов'язання можуть вимагати від держави вжити необхідних заходів для захисту прав власності.

В чому суть саме справи? Суть справи полягала в тому, що майно пана Саргсяна зайняли переселенці. І уряд Азербайджану, звісно, стикнувся з цією проблемою. І суд в цьому випадку сказав, що незважаючи на те, що уряд зіштовхнувся з великою проблемою у вигляді значної кількості внутрішньо переміщених осіб. Але тим не менше він дійшов до висновку, що неможливість для заявника мати доступ до свого майна, без вжиття державою альтернативних заходів з відновлення його майнових прав або з надання йому відшкодування за втрату можливості здійснювати ці права, далі становить для нього надмірний тягар.

Аналогічного висновку також Велика палата Європейського суду дійшла і в справі "Чірагов та інші та інші проти Вірменії". Як і в попередній справі суд чітко вказав, що саме держава може вирішити цю проблему із забезпеченням права на мирне володіння своїм майном в умовах триваючого конфлікту.

Із цитати суду хочу зупинитися на такій цитаті, що суд зазначив: "На поточному етапі та до досягнення комплексного мирного врегулювання видається особливо важливим створити механізм подання майнових вимог, який повинен бути легкодоступним та включати процедури, що

передбачають гнучкий стандарт доведення та дозволяють заявникам та іншим особам у схожій ситуації відновити свої майнові права і отримати компенсацію за втрату можливості користуватись ними".

Отже, підводячи підсумки свого невеличкого виступу, я хочу зазначити, що Україна – не єдина держава, яка зіштовхнулася з проблемою, про яку ми сьогодні дискутуємо і говоримо під час цього круглого столу. При цьому існує ряд позицій Європейського суду з прав людини. І тому нам як державі Україна необхідно їх враховувати, необхідно враховувати як позицію Європейського суду, так і досвід інших держав для того, щоб ми як держава, як держава Україна, не порушували права людини.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за представлені позиції Європейського суду з прав людини. Але, я їх намагався уважно прослухати, більшість з них, мені здається, стосується саме мирного часу. У нас ця ситуація трошки інша, наскільки я бачу і розумію, що насправді особи, майно, яких потенційно використовується, не допускаються до свого приміщення, права власності і використання, не через те, що там перебувають виключно військові, а саме через небезпеку у більшості випадків.

Тому такої практики я, на жаль, не почув з вашої доповіді. І тут потрібно враховувати, що це також буде фактично унікальна ситуація, нам потрібно виходити, дійсно формувати механізм, але розуміти про те, що держава все-таки забезпечує захист таких громадян. Це не є однозначно порушення з боку держави і недопуск громадян до своєї власності. Фактично держава здійснює захист здоров'я й життя громадян у даному випадку.

Тому потрібно буде працювати і розмежовувати різні сфери використання права власності. Дякую.

Валерія Лутковська з нами бажає поділитися концепцією законодавчих змін, які пропонується внести в парламент або пропрацювати щонайменше на комітеті для вирішення питання: чи потрібно Верховній Раді приймати

законодавчі зміни, чи все-таки на рівні виконавчої влади вирішити механізми відшкодування заданої шкоди і відшкодування витрат за використання приватного майна.

ЛУТКОВСЬКА В.В. Дякую дуже, пане Тарасе.

Ви знаєте, я хотіла буквально на декілька секунд повернутися до попередньої теми, до рішення Європейського суду з прав людини.

По-перше, ті справи, які стосуються Вірменії і Азербайджану, це справи, які стосувалися конфлікту і ситуації, коли громадянин Азербайджану проживав на території, яка була під дією конфлікту і відповідно був змушений виїхати на мирну територію у зв'язку із тим, що жодним чином Азербайджан не допоміг особі в тому, щоб було відновлено її право на мирне володіння своїм майном. Було констатовано порушення і мирні переговори, які на той момент приводились між Вірменією і Азербайджаном не допомогли обґрунтувати уряду належність своїх дій в частині того, що вони не могли надати компенсацію за використання майна. Аналогічна абсолютно справа стосується Вірменії. Ну тобто вони просто один в один, вони однакові. І зараз кількість справ, які будуть розглядатись стосовно цього регіону, буде зростати в Європейському суді з прав людини в зв'язку із загостренням вірмено-азербайджанського конфлікту і того що там відбувалося також.

Але особливо хотіла привернути увагу до справи "Хамідов проти Російської Федерації". Тому що там справа один в один відповідає тій ситуації, в якій сьогодні опинилися ми. Тому що в цій справі йдеться про проведення антитерористичної операції. І про те, що до заявника в маєток зайшли органи правопорядку, органи поліції, які прийшли і сказали: "Шановний, тут зараз буде небезпечно. Тому задля ефективного проведення антитерористичної операції, задля захисту інтересів нашої держави, ти маєш покинути це приміщення і відповідно пожити трошки десь в іншому місці". В даному випадку йому було запропоноване наметове містечко, де були досить

погані умови для проживання, в результаті чого маленький племінник захворів на пневмонію і помер. Але ти маєш звільнити своє помешкання, тому що воно нам потрібно: а) для проживання; б) для проведення антитерористичної операції. І відповідно саме в зв'язку із цією ситуацією заявник звернувся до Європейського суду з прав людини. І Європейський суд це аналізував і з точки зору дотримання права на мирне володіння своїм майном, і наскільки дії держави в даному випадку балансували між загальним інтересом і інтересом конкретної приватної особи, яка має нерухомість, яка має право мирно володіти цією нерухомістю, але опинилась із цією нерухомістю в місці, в якому проводиться антитерористична операція. Ну тобто тут співпали декілька факторів: в той час, в цьому місці. І відповідно Європейський суд дійшов до висновку, що дії держави звичайні, тобто дії держави були законними. Були відповідні нормативні документи, які встановлювали, що держава має право так діяти. Але баланс між інтересами держави і інтересом цієї маленької людини, приватної особи, яка має право на мирне володіння своїм майном, цей баланс не був дотриманий. І держава жодним чином не подумала про те, а як взагалі компенсувати особі те, що держава таким чином втрутилась в право на мирне володіння своїм майном.

От враховуючи саме цю справу і цей аналіз Європейського суду з прав людини нам і необхідно на сьогоднішній день, підходячи вже до теми мого виступу, передбачити саме законодавчі зміни в наше законодавство. Зокрема, ми для себе декілька ідей вже сформулювали в частині того, яким чином це краще за все зробити.

Зокрема, нам здається, що було б дуже правильно внести зміни до Закону України "Про боротьбу з тероризмом", якими передбачити, що в разі, якщо є необхідним використання нерухомого майна, яке належить приватним особам, з військовими цілями, зокрема для того, щоб розмістити у відповідному майні військовослужбовців, командир військової частини зобов'язаний повідомити про використання нерухомого майна відповідно

місцеву державну адміністрацію або військово-цивільну адміністрацію. У разі, якщо інформація про дислокацію військовослужбовців є державною таємницею, то відповідно така інформація має бути повідомлена місцевим органам влади невідкладно після зникнення ризиків, які стали підставою для втаємничення такої інформації.

Облік інформації, отриманий від командирів військових частин, має здійснюватися місцевими державними адміністраціями або відповідно військово-цивільними адміністраціями. Притому такий облік інформації, який буде включати адресу, опис майна, який використовується, строк використання, ім'я власників майна, а також адресу проживання власника, у разі можливості її встановлення, такий облік забезпечить можливість проактивного інформування власників майна про використання його майна у військових цілях, а також забезпечить можливість отримання такої інформації власниками у відповідь на інформаційний запит.

Крім того, місцеві державні адміністрації або військово-цивільні адміністрації мають вести систематичний моніторинг з метою виявлення фактів використання майна у військових цілях і відповідно фіксувати такі випадки, і такі факти. Облік інформації має забезпечити механізм спілкування власників з державою за моделлю "єдиного вікна" для того, щоб це було максимально спрощено для власника і не створювало для нього відповідних проблем.

Крім того, мають бути передбачені права власника майна у такому випадку. Законодавчі зміни мають передбачити перелік, зокрема, таких прав, які мають включати право бути поінформованим про використання майна, право на роз'яснення процедури оцінки вартості компенсації, строк здійснення такої оцінки, право обирати між грошовою компенсацією та її альтернативами, право на оскарження визначеної суми компенсації або порушення інших прав, які передбачені законодавством України станом на цей момент.

Зрозуміло, що на сьогоднішній день грошова компенсація буде достатньо проблематичною, якщо говорити про ситуацію в державному бюджеті.

Тому, як абсолютно правильно сказав пан Тарас Тарасенко, для того, щоб не наражатись на небезпеку невиконання судових рішень і не робити знову-таки величезну проблему, яку ми вже маємо в зв'язку з рішенням "Бурмич проти України", то відповідно ми можемо розглянути і інші способи компенсації відповідних втрат. Це можуть бути, зокрема, і пільги щодо уплати комунальних послуг за новим місцем проживання, надання можливості здобувати освіту за рахунок державного бюджету, як власникам майна безпосередньо так і членам його сім'ї. Надання можливості придбати нерухоме майно в іншому населеному пункті на пільгових умовах або скажімо можливість отримання пільгових кредитів в банках для будівництва іншого майна в інших регіонах України.

Але в будь-якому випадку у власників майна має бути певний вибір: або претендувати на грошову компенсацію і відповідно нести ризики, які пов'язані із фінансовою кризою в державі, тобто відповідно розуміти, що рішення про компенсацію може бути виконане не одразу, а з певною розстрочкою виконання; або обирати інше еквівалентне благо і в такому випадку відмовлятися від грошової компенсації.

Але при цьому законодавчі зміни мають передбачати абсолютно чіткий і прозорий механізм розрахунку втрат, який може понести власник у зв'язку з використанням його майна у військових цілях.

Зокрема, ця оцінка втрат та розрахунок компенсації разової або щомісячної, мають здійснюватись відповідними місцевими державними адміністраціями за абсолютно чітким механізмом.

І крім того, обов'язково має бути проведена комунікація з власниками майна. Ви знаєте, це одна із найбільших проблем, яка існує на сьогоднішній день. І знаєте, ми мали можливість порівняти різні регіони, і різні способи

комунікації із власниками майна, які проводяться тими, чи іншими військово-цивільними адміністраціями.

Я не буду називати зараз місця, але голови відповідних військово-цивільних адміністрацій, Донецької військово-цивільної адміністрації і Луганської ВЦА, вони знають про, власне, ті особливості, які існують в їх регіонах. В деяких випадках, там, голова місцевої ВЦА знаходиться на контакті із власником...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Валерія, ми вибиваємося трошки з регламенту. І якраз ви затрунули питання голів і керівників територіальних одиниць. Прошу закінчувати і ми якраз будемо передавати їм слово.

ЛУТКОВСЬКА В.В. Єдине, що хотіла підкреслити, це те, що законодавчі зміни обов'язково мають передбачати комунікацію з власниками майна, тому що це дійсно дуже важливо для людини – відчувати, що держава не залишила його сам на сам з проблемою і що держава готова підтримати і надати інформацію, і надати відповідну допомогу

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. По практиці роботи скажу, що законодавчі зміни не будуть впливати на комунікацію. Це буде залежати все-таки від керівника територіального підрозділу фактично.

І на даний час я запрошую до слова Сергія Гайдая голову Луганської обласної державної адміністрації.

Сергію, ви мене чуєте? Доброго дня, вітаю!

ГАЙДАЙ С. Доброго дня!

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я дуже дякую, що ви до нас приєдналися. Будь ласка, проінформуйте нас про питання компенсації власників земельних ділянок,

тому що це питання піднімалося на нашому комітеті уже декілька разів. І якраз, може, провести тест, що відбулося за цей рік, яким чином змінилася ситуація.

Дякую.

ГАЙДАЙ С. Ну, насправді, що стосується відшкодування, то в нас це, напевно, можна розділити на три такі складові. Перше – це те, про що говорили, це житло, це квартири, будинки. Друге – це землі, які зайняті, родючі землі, це приватні землі жителів Луганської області, які зайняті фортифікаційними спорудами. І є у нас третя складова – це так званий "Євровал". Це вже стосується будівництва "Євровалу" прикордонною службою, але так само він так побудований, що відрізані величезні ділянки (десь там 500 гектарів) самим "Євровалом", і люди не мають зараз доступу і так само потрібно якось вирішувати з компенсацією.

Ну а зараз трохи офіційної вже інформації. Вилучення земельних ділянок сільськогосподарського призначення під спорудження фортифікаційних споруд. З прийняттям Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення" з'явилась можливість у громадян України купувати землі сільськогосподарського призначення. Однак, у нашій області однією з найактуальніших проблем залишається відсутність механізму фінансової компенсації збитків власникам земельних ділянок, вилучених для будівництва фортифікаційних споруд. Власники та землекористувачі, вони позбавлені можливості користуватися, розпоряджатися своєю нерухомістю та отримувати дохід від використання. Питання виплати компенсацій власникам земельних ділянок землекористувачами за використання в інтересах оборони їх земельних ділянок, яке вже порушувалось облдержадміністрацією перед Кабінетом Міністрів України у 2016 році при формуванні переліку проблемних питань,

потребує законодавчого врегулювання, однак станом на цей час залишається невирішеним.

За інформацією головного управління Держгеокадастру, у Луганській області під інженерними спорудами – це біля 68 одиниць – зайнято земельних ділянок орієнтовно площею 668 гектарів. В тому числі: землі приватної власності – 426,7 гектара; землі колективної власності (це невитребувані паї) – 150 гектарів, землі державної власності, які перебувають у користуванні, – 92 гектари. У зв'язку з цим власники та землекористувачі земельних ділянок позбавлені можливості користування, розпорядження своєю нерухомістю.

Ми в 2018-2019 роках направляли листи до Міністерства аграрної політики та продовольства України, а в подальшому Міністерству розвитку економіки. Я не буду зачитувати номери, не буду витратити ваш час, просто скажу, що листи були з проханням розробити механізм відшкодування збитків та прохання ініціювати перед Кабінетом Міністрів України внесення змін до Державного бюджету щодо фінансування збитків внаслідок вилучення земельних ділянок.

В 2020 році направляли листи в Мінекономіки з проханням надати інформацію щодо поточного стану вирішення питання. На цей час інформації щодо дій Міністерства до облдержадміністрації не надходило.

Щодо облаштування державного кордону "Євровал". Облаштовано в інженерному відношенні близько 200 кілометрів державного кордону на території Троїцького, Білокуракинського, Новопокровського та Марківського районів Луганської області, відведено земельних ділянок державної та комунальної власності для розміщення та постійної діяльності Державної прикордонної служби – 196. А саме: Троїцький район – 29, Білокуракинський район – 13, Новопокровський район – 108, Марківський район – 10, Міловський район – 17, Біловодський – 19. Це коротко така інформація.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Мабуть 196 гектарів, не ділянок, 196 гектарів. Дякую.

ГАЙДАЙ С. Так, 196. Це коротка інформація. Всі листи, звісно, у нас є, копії ми можемо надати, з людьми ми постійно зустрічаємось. В принципі, вдається нам поки що таку соціальну напругу, знаєте, якимось, не знаю, можливо, власним авторитетом, поки що стримувати. Але розумію, що врешті-решт все одно це питання треба вирішувати і хоча б надати людям дійсно якусь надію, що вони отримають або компенсацію якусь грошову, або, можливо, десь землі дадуть в іншому районі.

Ну, і так само що стосується відшкодування, я вже говорю не про землю, а про нерухомість, про будинки, там, де проживали військові. Я почув, бо тут з вами з самого початку. Все розумію, ми готові швидко приймати рішення. Всі люди в нас є на обліку, з усіма маємо контакт. Тобто що землі "Євровалу", що землі фортифікаційних споруд, що по будинкам – все в нас обліковане, все є. Що від нас залежить, ми швидко будемо відпрацьовувати і готувати всі документи.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за надану інформацію. Дивіться, прохання тоді: передайте в комітет листи за 20-й рік. Я підніму це питання перед Мінекономіки зверненням комітету. У нас буде засідання комітету в середу. Я думаю, що ми зможемо це питання розглянути і звернутися від комітету для актуалізації даного питання. Тому що дійсно за рік можливо було щось напрацювати.

І там раніше ще піднімалося питання, що складність була в непроведенні цілком інвентаризації. Оскільки ви проводите, надаєте вже конкретні цифри гектарів, то на даний, я так розумію, перелік власників і їхні активи встановлені, в принципі, майже точно. Так?

ГАЙДАЙ С. Так. І дивіться, по великому рахунку, зараз вже починаються там різдвяні, новорічні свята, що дасть нам якийсь такий певний тайм-аут.

Але вже зараз пройшли вибори, пройшла адміністративно-територіальна зміна устрою, тобто нові ОТГ. Десь, можливо, ну, на 90 відсотків нам буде трохи, можливо, навіть і легше працювати, тому що землі зараз передадуть в ті ОТГ і буде легше зробити інвентаризацію вже більш таку чітку,

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую. А які дані інвентаризації? Крім цих цифр у вас є щоб ви надали на комітет?

ГАЙДАЙ С. Ми все, що є, ми все передамо в комітет, буквально вже завтра все буде.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую дуже за...

МАДЗИГОН Н. Я перепрошую. А можна запитання, Данська рада у справах біженців, до Луганської ОДА щодо земель, зайнятих для фортифікаційних споруд?

ГОЛОВУЮЧИЙ. Будь ласка.

МАДЗИГОН Н. У мене таке питання. От ви кажете про компенсацію. Я так розумію, це за так звану упущену вигоду, мабуть, за той дохід, який особи могли отримати, проте не отримали через те, що землі зайняті для певних цілей.

А скажіть, будь ласка, чи є у вас проблеми з оподаткуванням таких земель? Відтак ми знаємо, що є проблеми з тим, що землі не можуть

використовуватися, проте приходять там від податкової служби листи з проханнями сплатити податок на ці землі, до яких немає доступу.

Дякую.

ГАЙДАЙ С. Дивіться, що у нас відбувається в реалії. Напевно, якщо не на 100, то на 99 відсотків ці паї належать де-юре нашим людям, жителям Луганської області, де-факто вони їх передають великим компаніям аграрним. Ці компанії беруть величезними такими масивами, куди входять безпосередньо і землі, які зараз під фортифікаційними спорудами, але вони все одно людям сплачують от за ці паї. Тобто зараз не стоїть питання, знаєте, безпосередньо в людей, от хтось їм щось нараховує, але вони не отримують прибутки. Вони отримують гроші від компаній великих.

Тому, якщо ми знайдемо механізм компенсації просто за землю, а не за той період, який використовувалася ця земля – рік, два, три чи п'ять чи весь період шість років, скільки йде ця агресія російська, то я впевнений, що нам на 90 відсотків не потрібно буде компенсацію за минулі роки... Просто треба компенсувати взагалі цю землю, щоб вони почали вже цією землею вільно розпоряджатися – це головне для людей. А про те, що там треба компенсувати за шість років, ні, вони зараз не піднімають це питання.

МАДЗИГОН Н. Я зрозуміла. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Я підтримую таку позицію, що дійсно потрібно вирішити питання, по суті, по землі. Тоді, я бачу, що з цією позицією і керівник Станично-Луганської районної РДА погоджується. Передаю йому слово. Будь ласка, Юрій Золкін. Ви звук не включили ще.

ЗОЛКІН Ю. Доброго всім дня! Дуже всім дякую за те, що ця тема, сподіваюсь, вже рушила з місця. Тому що ще з 15-го року ця проблема з "бородою", з такою великою. Але декілька уточнень.

В минулому році ми мали відповідь з Міністерства оборони, тому що за завданням уряду Міністерство оборони відпрацьовувало механізм компенсації за спожиті енергоносії. І вони пропонують свій механізм, який вони направили в Міністерство фінансів і таке інше. Загалом це проблема, майже 3 мільйона на район, на весь район. Тобто проблема начебто не дуже велика, але по деяких адресах, щоб розуміли, у бабусі є заборгованість за газ 200 тисяч і за електрику 100 тисяч. Тобто одна бабуся старенька, вона не потягне ні в якому разі. Це проблеми окремі і їх потрібно теж вирішувати, підтверджую.

По фортифікаційним спорудам. У нас теж знаходиться 182,66 га. Всі ділянки визначені. Обласна адміністрація від нас отримала цю інформацію по нашому району. І збитки по цих ділянках десь 1,5 мільйона гривень, теж невеликі збитки.

Але, у нас є два підприємства... Всі підприємства, до речі, як Сергій Володимирович казав, всі підприємства сплачують звичайній людині повністю. Але одне підприємство розсипалося, так би мовити, і інше підприємство просто пішло з території. Тобто одні люди залишились без виплат, це Передільська сільська рада і Широкінська сільська рада. І декілька людей Широкінської сільської ради, ми їх не можемо нікуди приліпити, так би мовити. Хоча на сьогоднішній день може заключити договори на оренду цієї землі. Тобто це вже після 18-го року сталося.

Ніщо не забороняє заключити договір оренди землі..... напругу із власником земельної ділянки, нічого не забороняє. Але Міністерство оборони використовує земельну ділянку, на якій розташована фортифікаційна якась споруда, яка побудована без дозволу власника взагалі.

Тобто що зараз заважає, політична воля, підписати угоду з власником земельної ділянки і сплачувати йому оренду за цю земельну ділянку? Нічого не заважає. Тобто потрібна, так би мовити, політична воля.

Інше питання. Будинки, приватні домівки громадян, які використовували військові. По-перше, це теж не дуже велика кількість, загалом по Станично-Луганському району це три десятки будівель, які з 2014 по 2020 роки використовували військові, це три десятки будівель. Але у 2018 році більшість цих будівель військові звільнили, а по деяких будівлях люди і сьогодні зайти не можуть. І коли їм запропонували договір оренди будівлі, вони відмовляються. Чому? Тому що будівля знищена наполовину, тому що з неї зробили якусь укріплену таку точку, вона знищена, пограбована і таке інше. Хто пограбував – це вже інше питання. Але людина каже, я ніколи не погоджусь на те, що мені будуть платити якісь копійки, от у нас дві родини є такі, мені повинна бути повна компенсація і вони на тому стоять. І особливо це прикро чому? Тому що це в зоні розведення, тому що військові прийшли в ці домівки жити, коли провели розведення. І вони кажуть, ми розуміємо, військові повинні були відійти від наших домівок, але нехай держава викупляє мою будівлю і все. А на якусь таку компенсацію, як уряд приймав рішення по пожежах і таке інше, ці люди навіть не погоджуються. Тому що, каже, умовно кажучи, якщо дім вартий мільйона, нехай мені виплачують мільйон, умовно кажучи.

Тому точкове таке запитання, тому що більшість людей розуміє чому військові в той чи інший час опинилися в тій чи іншій будівлі. Але вони кажуть, раз військові опинились, військові ж працюють від імені держави, тому ми чекаємо на повну компенсацію. Тому що люди погодилися на компенсацію по пожежі, тому що вони розуміють, що це стихія. А тут кажуть, ні, держава зобов'язана забезпечити повну компенсацію. Але таких людей небагато. Загалом на Станиці Луганській, самій станиці проблемними є півтора десятки будівель, по населеному пункту Станиця Луганська. Дуже дякую, що ви підняли цю тему.

І додатково дуже прошу. Я всім наводжу приклад Маріуполя, коли там сталася біда в 2015 році, коли загинуло три десятки людей після обстрілу "Градами" уряд приймає рішення і компенсація родинам загиблих, і тим хто був поранений. В Станиці Луганській загинуло втричі більше, але в часі все це розтягнуто. Жодна родина загиблих не отримала компенсацію і жоден поранений теж не отримав компенсацію.

Незважаючи на те, що у нас є надзвичайна ситуація, яку оголосили ще в 2014 році, уряд оголосив, – надзвичайна ситуація військового характеру. Тому дуже прошу через урядове рішення цих людей теж підтримати.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за таку надану інформацію. Я б хотів задати в розрізі вашої доповіді, інформації, до Олени Семьоркіної питання, чи хто може надати відповідь. Наказ Міноборони за 2018 рік, чи там передбачений порядок оренди саме землі чи там взагалі просто порядок оренди квартир передбачено? Тому що тут піднімалось питання оренди землі під фортифікаційними спорудами, як варіант вирішення.

Тому хтось мені може відповісти на це питання?

ЛУТКОВСЬКА В.В. Пане Тарасе, я з вашого дозволу. Це наказ, яким затверджено інструкцію про порядок надання житла військовослужбовцям, де одним із розділів, зокрема VIII розділом, регулюються питання оренди житла для військовослужбовців в зоні проведення антитерористичної... *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧИЙ. Зрозуміло. Тоді потрібно буде доопрацьовувати в частині укладення договорів оренди землі, як один з варіантів механізму компенсації.

Чим з нами може поділитися Касаційний цивільний суд?

Ступак Ольга В'ячеславівна, будь ласка, вам слово.

СТУПАК О.В. Доброго дня, шановні колеги! Приємно бачити знайомі обличчя, з якими не вперше ми зустрічаємось на заходах, пов'язаних з цією проблемою. Дякуємо за організацію круглого столу. Приємно бачити, що так гілки влади у нас можуть об'єднуватися заради вирішення спільних проблем.

На жаль, питання не дуже приємне, але все ж таки я думаю, що саме професійні юристи повинні тут основу скласти для того, щоб винайти цей правильний механізм. І, по-перше, забезпечити порушені права громадян, і унеможливити подальші звернення наших громадян до Європейського суду.

Я коротко розповім про судову практику з цієї категорії справ на прикладі найбільш чисельної категорії справ, а саме: про відшкодування шкоди за зруйноване майно. А потім, коли я розповім у чому позиція судів полягає, поясню, чому нам треба звернути особливу увагу на практику розгляду цієї категорії справ. Тому що, на мою думку, це абсолютно подібні ситуації і можна брати приклад з того, як вирішувалась проблема з компенсацією за зруйноване майно.

Нагадаю: у 14-15-му році суди отримали значну кількість позовів про відшкодування шкоди саме за зруйноване майно. На той час у нас існувала лише 947 Постанова 13-го року, яка передбачала порядок та визначення розміру надання допомоги і компенсацій за зруйноване майно внаслідок надзвичайних ситуацій. Така постанова була прийнята на розвиток процедури, визначеної статтею 86 Кодексу цивільного захисту.

Позови свої громадяни ґрунтували, посилаючись на статтю 19 Закону "Про боротьбу з тероризмом". Це було зрозуміло і логічно, тому що у нас була оголошена Антитерористична операція, а також посилалися на статтю 86 Кодексу цивільного захисту, оскільки також ми пам'ятаємо, що у нас, згідно розпорядження Кабінету Міністрів з січня 15-го року запроваджена надзвичайна ситуація на території Луганської та Донецької областей. Тобто саме на такі норми посилалися у своїх позовах, звертаючись до суду,

громадяни, які вимагали відшкодування шкоди за зруйноване житло, це і будинки приватні, і квартири. Звертаю увагу, просили відшкодувати шкоду.

За доктриною цивільного права ми знаємо, що відшкодування шкоди передбачає повне відшкодування, тобто усіх негативних наслідків неправомірної поведінки. Проте суди, принаймні Касаційним цивільним судом близько 40 справ цієї категорії було розглянуто. Ми розуміємо, можна сказати, що по часу це тривалий час був: справи розпочалися з першої інстанції з 15-го року, а вже остаточні якби позиції Касаційним цивільним судом були сформульовані наприкінці 19-го року і вже пішли перші рішення остаточні по цій категорії справ.

До яких висновків дійшов касаційний цивільний суд. Було констатовано порушення статті 1 протоколу 1-го до Конвенції, тобто права гарантованого на мирне володіння своїм майном. Було констатовано відсутність ефективного механізму по відшкодуванню шкоди, спричиненої такому майну. Констатовано відсутність протягом тривалого часу компенсації з боку держави за таке пошкоджене майно. А також констатовано було нездатність держави захистити власність, як того вимагає Конвенція, і відсутність належного ефективного розслідування злочинів. Оскільки ми знаємо, що в більшості цих ситуацій зареєстровані справи за статтею "Терористичний акт" і на сьогодні жодного вироку ще, наскільки нам відомо, немає.

Отже, проаналізувавши в сукупності ці всі порушення, Верховний Суд дійшов до висновку про те, що у нас був відсутній ефективний механізм, який передбачав би можливість відшкодування шкоди за зруйноване майно. При відсутності механізму суди констатували порушення державою своїх позитивних обов'язків щодо запровадження таких ефективних механізмів і відповідно ухвалили рішення про стягнення на користь громадян компенсації. Звертаю увагу, не відшкодування шкоди, а компенсацію за відсутність ефективного механізму по відшкодуванню шкоди, спричиненої такими діями.

Верховним Судом також була постановлена окрема ухвала. Оскільки аналізували чинний порядок визначення та відшкодування грошової компенсації, який діяв з 2013 року з урахуванням змін липня 2019 року, де Верховний Суд також констатував, що недостатньо ефективний механізм. Ви пам'ятаєте, в липні 2019 року зміни були в Постанову уряду 947, де вже детально розписали цей порядок відшкодування, але знову ж таки сказали: "Міністерство тимчасово окупованих територій затверджує форми актів обстеження, оцінки і таке інше". Тобто остаточно не могла людина реалізувати цей механізм.

І нарешті вже на сьогодні ми знаємо, що затверджені всі документи потрібні, і на сьогодні ми можемо сказати, що принаймні на сьогодні в суді немає справ по новій процедурі, тобто поки що ми не бачимо, щоб порушувався оцей порядок відшкодування за зруйноване майно.

Це приклад того, як відсутність законодавчо врегульованого механізму відшкодування шкоди завдяки судовій практиці, по-перше, дала можливість громадянам отримати компенсацію, звертаю вашу увагу, не відшкодування шкоди, а компенсацію за невиконання державою позитивного обов'язку. По-друге, сприяла тому, щоб виконавча гілка влади все ж таки доопрацювала цей механізм відшкодування шкоди.

І основне, що я хотіла б звернути увагу, те, що національним судам вдалося захистити права громадян на національному рівні. Це, я сподіваюсь, нас убезпечить від можливих звернень до Європейського суду з цих питань.

Приємно було чути про те, що у нас ще немає справ у Європейському суді по відшкодуванню шкоди за майно, яке зайнято військовими. Я думаю, що це також, можливо, заслуга буде національних судів. Ми знаємо, що практика тієї категорії справ, вона взагалі малочисельна. Це нова зараз, як я називаю, правова проблема, яка з'являється в судах України. На сьогодні нам відомо лише про одне рішення 16 вересня 2020 року. Я для юристів в чаті напишу унікальний номер. Це рішення Печерського районного суду, де судом було стягнуто компенсацію за мобілізоване майно.

За обставинами справи 2-кімнатна квартира була зайнята військовими у червні 15-го року, відповідно власники не змогли потрапити до свого майна і користуватися ним. На свої звернення, так вони зазначали в позивній заяві, це з рішення суду вбачається: Донецька обласна адміністрації та військова цивільна адміністрація їм листами відмовила з посиланням на те, що відсутні механізми і порядок по складанню актів, по фіксації використання майна військовими. Але вони звертались у серпні 17-го року, одразу зауважу. Відсутній механізм проведення оцінки майна та надання компенсацій в умовах мобілізації.

Я ознайомила з цим рішенням Печерського суду. Можу констатувати, що суд у цьому випадку пішов по позиції Верховного Суду: по аналогії використавши компенсаторний механізм, констатувавши відсутність законодавчого врегулювання процедури відшкодування шкоди за майно, яке використовується військовими, тобто пішов по аналогії як судами вирішувалися питання по відшкодуванню шкоди за зруйноване майно. Рішення, мені наскільки відомо, не набрало статусу остаточного, знаходиться на перегляді в суді апеляційної інстанції, але це вже перша ластівка. Ми сьогодні почули від юристів, що є ще декілька позовів, але вони все ще на стадії розгляду в судах першої інстанції знаходяться.

Отже, завершуючи цей такий екскурс в історію розвитку вирішення правового питання по відшкодуванню шкоди за зруйноване майно, ми бачимо очевидний приклад – можемо запровадити на національному рівні цей механізм і убезпечити. По-перше, забезпечити хоч якусь компенсацію громадянам. Це є очевидним, що держава не може 100 відсотків відшкодувати шкоду, мова може йти тільки про компенсаторний механізм, тобто визначитись з розміром і процедурою цієї компенсації. Тобто ми здатні все це зробити для того, щоб наші громадяни не повинні були йти і шукати правду в Європейському суді.

Єдине, що ми повинні пам'ятати на прикладі тому, який я навела, 4 роки – це занадто тривалий період для того, щоб ми собі думали як ми

визначаємо цей механізм. Ми повинні в якнайкоротший термін, тобто в межах півроку, створити, і я впевнена, що здатні наші і законотворці чи виконавча гілка влади розробити цей механізм і дати реальну процедуру захисту нашим громадянам.

Мої колеги ще щось додадуть. Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую, Ольга, за такий екскурс. Я погоджуюся, що механізми потрібно розробляти швидше, але, як ми бачимо, на жаль, на прикладі судової реформи, навіть 3711 ми не можемо півроку прийняти, на жаль. Тому... Да, будь ласка.

СТУПАК О.В. Достатньо вже реформувати судову реформу, займіться відшкодуванням шкоди громадянам.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ні, я саме, не про реформу, а саме про те, що потрібно було б і заповнити всі вакансії суддів, врахувати всі нюанси в судовій системі. Але, на жаль, проходження всіх ступенів бюрократичності зашкалює і трошки навіть...

СТУПАК О.В. Тарасе, 30 секунд. Я забула ще важливе, можна. Це ви також з цього починали. От переді мною вже лист Держказначейства, де Держказначейство одному з позивачів, де було рішення на його користь ухвалено, повідомляє, що немає коштів в бюджеті, але, зверніть увагу, констатує, що не передбачено у нас в бюджеті відшкодування компенсації за шкоду, спричинену в результаті терористичного акту.

Я спеціально перечитала судові рішення, на виконання якого тут було подано виконавчий лист, там жодного слова не йдеться про терористичний акт. Тобто це оці рішення про компенсацію. Тут 40 тисяч стягнуто за двокімнатну квартиру зруйновану. І вже сьогодні ми бачимо, ми

повертаємося до проблеми невиконання судових рішень. Тобто не просто розробити механізм, а й гроші на це повинні бути.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. А можна буде отримати цей лист для розуміння і внесення пропозицій в держбюджет.

СТУПАК О.В. Можна. Можна.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Сергій Бурлаков чи... Петров Євген Вікторович.

ПЕТРОВ Є.В. Доброго дня, шановні колеги! Я трохи добавлю після ґрунтового виступу Ольги В'ячеславівни. Я, перше, хочу вас всіх привітати, радий вас всіх бачити. Мені дуже сподобались виступи, які були присвячені саме аналізу рішень ЄСПЛ.

І я хочу сказати, що ця проблема, яку ми сьогодні обговорюємо, для мене дуже важлива, оскільки я саме родом з маленького населеного пункту на Донеччині – це Верхньоторецьке, яке наразі знаходиться на лінії розмежування. І тому з 14-го року, там наразі мої батьки перебувають і у нас житловий будинок замиський, я це все бачив і я знаю як це відбувалось. І на сьогодні, коли я звернувся на вихідних до своїх родичів, які там мешкають, до друзів з тією проблемою, яка виникає, то я для себе зробив наступні, можливо, питання, які б я хотів обговорити.

Перше, безумовно, я повторюю, – це користування житловими приміщеннями. Оскільки в моєму також населеному пункті Верхньоторецькому військові займають біля 14 житлових будинків і люди змушені проживати у своїх близьких родичів, і користуватися ним не мають можливості.

По-друге, це неможливість навіть користуватися земельними ділянками, які до цих житлових будинків належать, Оскільки на цих земельних ділянках знаходиться військова техніка, на цих земельних ділянках розміщені тимчасові склади для зберігання військового обладнання. Вони не знають що там, але їм навіть не дозволяють вже на протязі шести років користуватися земельною ділянкою присадибною для того, щоб посадити навіть ту картоплю.

Третє питання – це використання транспортних засобів. Оскільки аналіз спілкування з мешканцями, які проживають на лінії розмежування, вказує на те, що були випадки, коли військові використовували ті чи інші транспортні засоби саме місцевих жителів і, на жаль, їх неможливо було повернути.

Потім до мене звернувся з таким питанням фермер також населеного пункту Верхньоторецьке, який теж зазначив, що слід звернути увагу, що не тільки житло використовується, а використовуються нежитлові приміщення. У нього використовується вся його механізована бригада, яка йому належить, для ремонту військової техніки. Він каже: я не заперечую, це, зрозуміло, для оборони нашої країни; однак я не можу її сам використовувати, я не можу сам ремонтувати свою техніку, яка, на жаль, теж потребує ремонту. І це питання неможливо жодним чином вирішити, оскільки постійно отримую відмови від командування та від військової цивільної адміністрації щодо того, як це питання вирішити. Можливо, щоб надали частину цих приміщень, щоб він використовував чи будь-яка компенсація.

Далі. Стоїть таке питання щодо компенсації за не тільки зруйноване житло, а щодо компенсації за знищені об'єкти, які складають разом садибу. Тобто це зруйновані, можливо, будь-які приміщення, які належать до житлового будинку господарські, а також це знищення багаторічних насаджень, оскільки техніка ставала в сади, і ці багаторічні насадження були також знищені. І виникає питання, як в цьому випадку це фіксувати, хто повинен в цьому випадку фіксувати? І саме головне – це компенсація, яку

повинен отримати громадянин України за те, що саме з цієї причини майно було зруйновано.

Однак я також вважаю, що всі загалом, спільними зусиллями ми зможемо прийти до тієї загальної думки, яка допоможе нам врешті-решт вирішити це питання щодо компенсації.

Я зі свого боку також можу сказати, що постійно ці питання виникають, я постійно на зв'язку з суддями місцевих судів. І, на жаль, я знаю, що зараз ще позовів таких немає. Однак все більше і більше місцевих жителів саме звертаються до судів з питанням: чи можливо в судовому порядку змусити укласти договір оренди?

Є питання щодо сплати комунальних послуг, коли місцеві жителі відмовляються сплачувати комунальні послуги, надаючи довідку, що вони не користуються цим житловим приміщенням, а цим житловим приміщенням користуються військові.

Дякую за увагу, шановні колеги.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую.

Сергій Бурлаков, вам слово, будь ласка.

БУРЛАКОВ С. Добрий день, шановні колеги! Я дуже радий вас всіх вітати, але було б дуже добре, якщо б ми зустрічалися з інших питань.

Я повністю підтримую попередніх своїх колег, а також підтримую повністю підхід, який запропонований Валерією Лутковською щодо законодавчих пропозицій щодо вдосконалення механізму законодавчого регулювання.

Безумовно, використання тієї існуючої нормативно-правової бази, як вона вже показала, не є достатньо ефективним, де відшкодування шкоди або для отримання компенсацій за використання майна військовими, майна фізичних осіб, тобто приватних осіб.

Безумовно запровадження або прийняття закону, який, може, так і буде називатись "Про компенсацію шкоди", в тому числі упущеної вигоди, в тому числі із застосуванням компенсаційних підходів, воно саме і вирішить дві великі проблеми.

Перше – це можливість отримати компенсацію шкоди або відшкодування шкоди за минулі періоди. Оскільки прийняття даного закону, воно має саме запровадити механізм такої реалізації.

А, по-друге, унебезпечить від проблеми, якою вже Україна... Треба вчитись на власних помилках. Я нагадаю, у справі Бурмича питання спочатку взагалі не стояло щодо стягнення грошових коштів, питання стояло щодо лише перерахування пенсій. І внаслідок бездіяльності органів державної влади Україна отримала і "Бурмич-1", і "Бурмич-2", і "Бурмич-3". І наразі дане питання перебуває вже на вирішенні Кабінету Міністрів Європейського Союзу.

Таким чином в даному випадку це зовсім аналогічний підхід. Якщо Україна розробить механізм саме компенсації відшкодування шкоди, то це позбавить і Державний бюджет України зайвих витрат, як казали вже попередні доповідачі, подвійного стягнення.

І, по-друге, це унебезпечить Україну і наших громадян щодо компенсацій щодо тривалого розгляду справи, і в тому числі невиконання судових рішень.

Мені здається, що в Законі про порядок компенсацій, який необхідно розробити, необхідно зупинитися і особливу увагу приділити двом, я не буду називати це проблемою, юридичним задачам, які необхідно розв'язати.

Перше – це механізм ідентифікації особи, яка використовує будь-яке приватне майно. Оскільки мова у нас іде про військовослужбовців, але я хочу нагадати, приймають участь і підрозділи Служби безпеки України, приймають підрозділи і Національної поліції, а також Міністерства внутрішніх справ. І розповсюдити режим або механізми, які застосовуються

до військовослужбовців на інші підрозділи, є неприйнятним або необхідно об'єднати дані підходи.

І друга проблема, яка має найти своє законодавче закріплення – це саме розроблення механізму факту фіксації або вилучення майна, або тимчасове використання майна і щодо того майна не лише нерухомого, а щодо і енергоносіїв, і транспортних засобів, земельних ділянок і таке інше.

Таким чином саме законодавче регулювання от цих двох питань, воно дозволить створити ефективний механізм. Звісно, не можемо ми коментувати виступи доповідачів щодо їх юридичної стратегії як адвокатів у вирішенні даних спорів, лише можу коментувати юридичні підходи до нормативно-правового регулювання. Але повністю погоджуюся з пані Валерією щодо необхідності введення альтернативних способів відшкодування шкоди або збитків, не лише грошового стягнення. І дійсно, запропоновані підходи, вони заслуговують на увагу.

Підсумовуючи, хочу сказати, що ми знаходимося на дуже вірному шляху і дуже добре, що ініційована дана зустріч саме комітетом Верховної Ради, і саме законодавець має тут вирішувати як можна швидше дану проблему. Оскільки ми всі розуміємо, що навіть запровадження механізмів органом виконавчої влади все це пов'язується з обмеженням прав громадян і має потенційну небезпеку щодо конституційності чи неконституційності таких обмежень, і виключно законами можуть обмежуватись дані підходи.

Але мені дуже імпонує, що в мене є шляху, цей захід показує, що можна об'єднатися дійсно всіма органами і гілками влади щодо подолання даних проблем. Дякую за увагу.

Дозвольте ще... Мені дуже сподобалась доповідь Ольги Ступак, вона ще раз підкреслила, що Верховний Суд розглядав справи лише щодо компенсації і виконання позитивних обов'язків, і жодним чином не торкався питання відшкодування саме шкоди. Тобто даний шлях до громадян України залишається відкритим.

Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Дякую за такі пропозиції і за надання головної ролі законодавцю. Я зазначу однозначно про те, що підтримую таку позицію. Проте, на жаль, ми зможемо напрацювати законопроект при наданні..... якщо у нас будуть аналітичні матеріали, яка взагалі ситуація по країні, по Луганській, Донецькій областях з такими об'єктами.

Як ми бачимо, про що нам повідомив керівник Луганської ОДА, про те, що Мінекономіки, на жаль, протягом уже року по землі не напрацювали ніяких механізмів. З боку комітету ми направимо відповідні звернення до виконавчих органів влади для збору аналітики.

(Не чути) Вона представник Данської Ради у справах біженців. Будь ласка.

ГУД Д. Так, я на зв'язку. Доброго дня, шановні колеги. Від імені Данської Ради у справах біженців і Данської Групи з розмінування вітаю всіх учасників такого важливого заходу. Але не я буду виступати, з експертною думкою буде говорити моя колега Наталія Мадзігон. Прошу до слова.

МАДЗІГОН Н. Дякую дуже, колеги. По-перше, дуже хочу подякувати пані Валерії за такий, от ви показували ту книжечку, ми би дуже хотіли би подивитися аналітику, яку вам вдалося зібрати щодо military use. Дуже цікава робота, я впевнена, що вона дуже допоможе і розробити законодавство, і вирішити багато проблем, які існують паралельно з компенсацією за використання військовими цивільних об'єктів: житла і майна.

Зараз, якщо ви не проти, я би хотіла поділитися своїм екраном. Скажіть, будь ласка, чи ви його... На жаль, не можна ділитися мені екраном. Тарас, чи ви є хостом даної...

ГОЛОВУЮЧИЙ. Ні, на жаль. Давайте, у нас не буде часу зараз.

МАДЗИГОН Н. Я зрозуміла. Добре. Давайте тоді так. Дивіться, ми сьогодні насправді обговорюємо таке питання, яке, якби сьогодні не був час військового конфлікту у нас в нашій країні, то це питання було би дуже насправді, мабуть, просто вирішувати. В принципі, дивіться, будь-яке порушення обов'язків держави, чи це договір, чи це конвенція, саме по собі одразу тягне інший обов'язок – компенсувати чи відновити порушене право, відновити порушений обов'язок. Тому, в принципі, якби сьогодні був би мирний час, то це б не викликало дуже багато запитань, мені здається.

Наприклад, уявимо собі такий приклад, чи навіть можемо взяти реалістичний приклад, який нещодавно трапився, двічі траплявся у Луганській області – пожежі, лісові пожежі. Це, дивіться, просто реагування держави на ці пожежі і той компенсаторний механізм, і та практика, яка відбулася так швидко, в принципі, як відреагувала держава на ті втрати, які понесли люди внаслідок пожеж в Луганській області, просто насправді мене здивувала.

Тобто є механізми, є напрацювання, органи влади можуть використовувати, можуть виділяти кошти, можуть використовувати існуючі механізми. І це є для нас прикладом того, що, в принципі, в державі є вже працюючі механізми. І там не викликало так багато питань, а як саме нам використовувати це чи інше положення. Ми аналізували практику, особливо у вивченні цього питання після другої пожежі, і проаналізували, що все-таки той самий компенсаторний механізм, який за 947 Постановою, він, в принципі, працює і все, в принципі, нормально.

Так як ми сьогодні, Данська рада представляє таке питання як використання майна фізичних осіб у військових цілях, саме врегулювання питання компенсації згідно з міжнародним правом, я би хотіла дещо... Вже сьогодні була названа колегами велика кількість міжнародних документів, якими регулюється це питання.

Я би також хотіла згадати, що, наприклад, одним з перших міжнародно-правових документів, який вже більше ніж сто років назад ввів поняття "фінансового матеріального відшкодування за пошкодження цивільного майна під час військового конфлікту" – це була Гаазька Конвенція 1907 року. А також це такий документ, як IV Женевська конвенція 49-го року і два додаткові протоколи до неї 1977 року soft international law, з м'якого права. Це є Керівний принцип ООН з внутрішнього переміщення, це є принципи Пінґейру, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 2005 року щодо принципів і положень відшкодування збитків для жертв порушень міжнародного права в області прав людини та міжнародного гуманітарного права. Тобто, в принципі, механізми є.

І в першу чергу, коли ми говоримо про вимушене переселення як таке та порушення майнових прав внаслідок цього внутрішнього переселення, ми повинні розуміти, що в першу чергу це є порушення міжнародного права. А також це є порушення і національного права, проте, у першу чергу це є порушення міжнародного права і саме тієї великої кількості міжнародно-правових інструментів, які вже сьогодні дуже багато осіб називали. І за це порушення треба... Є, в принципі, саме в контексті гуманітарного права, ми можемо розглядати три основні види відшкодування за порушення таких прав. Тобто це є сатисфакція, реституція та компенсація.

З огляду на ці інструменти, які я назвала, в першу чергу, під час порушення майнових прав міжнародне право віддає перевагу реституції перед компенсацією, якщо, звісно, є така можливість. Тобто реституція – це відновлення доступу до того майна, яке було колись експропрійоване, наприклад.

Далі, що ми можемо сказати... Так як вже теж колеги деякі казали, що ми не перша країна, яка стикається, в принципі, з такою проблемою як зайняття військовими цивільного житла, житла цивільних осіб. І, в принципі, я тут у своїй презентації зробила невелику табличку з переліком тієї міжнародної практики, тих кейсів, які були в історії, і які, в принципі,

використовувались і юридичні механізми відновлення прав. Наприклад, у Боснії і Герцеговині, у Косово, у Іраку. Тобто таких прикладів є багато.

Ну, наприклад, давайте, щоб не довго, я можу розповісти про Дейтонську мирну угоду – це щодо конфлікту Боснії і Герцеговини. Там Дейтонську мирну угоду було укладено в 1995 році і там є до неї сьомий додаток. Якщо ви не проти, я захищую цей сьомий додаток, як саме за підтримки Організації Об'єднаних Націй все-таки було врегульовано питання відшкодування за порушення мирних прав.

Тут на російській мові. "Все беженцы и перемещенные лица имеют право свободно вернуться в места первоначального проживания, так же они имеют право на возвращение им имущества, которого они лишились в ходе военных действий, начиная с 91-го года, и на получение компенсации за любое имущество, которое не может быть возвращено".

Тобто, як ви можете бачити, в принципі, перевага надається реституції, тобто повернення майна, яке може бути повернуто, чи компенсація за те майно, яке не може бути повернуто. І в принципі, ми вважаємо, що в Україні так само треба і в контексті компенсації чи реституції, відновлення майнових прав щодо майна, яке було зруйновано і пошкоджено в ході конфлікту, і за відновлення майнових прав щодо майна, яке було зайнято військовими, і щодо земель, в першу чергу повинен використовуватися принцип реституції, а не компенсації. Тільки за неможливості використання реституції має використовуватися принцип компенсації.

Що я ще хочу сказати.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я вибачаюсь, Наталя, у нас вичерпаний час.

МАДЗІГОН Н. Я буквально хвилинку, можна щодо останнього моменту?

Данська рада вважає, що все-таки врегулювання цього питання, сьогодні відповідно в Центрі Разумкова робили опитування і, відповідно до

статистики, довіра народу до Збройних Сил України становить 69 відсотків. Ми вважаємо, що при напрацюванні механізму та упорядкування питання компенсації чи відшкодування за порушення майнових прав внаслідок того, що військові займають цивільне житло, то в першу чергу ще підвищиться відсоток довіри до Збройних Сил України, а також це дасть дуже позитивний, в першу чергу, сигнал до осіб, які проживають на непідконтрольних територіях України, сигнал про те, що, в принципі, держава дбає про своїх осіб, держава про них пам'ятає і держава пам'ятає про їх майнові права.

Ну і останнє. Це держава Україна дасть, в принципі, сигнал всій міжнародній спільноті про те, що вона пам'ятає про свої міжнародно-правові обов'язки, які на неї покладаються міжнародними договорами, і дасть правильний приклад всій міжнародно-правовій спільноті.

І також остання ремарка – те, що я згодна з Оленою Семьоркіною і в принципі з усіма колегами, які підтримують саме розробку, виступають за розробку саме адміністративного механізму щодо вирішення цих питань, тобто віддавати пріоритет адміністративній процедурі, а не судовій процедурі.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧИЙ. Я дякую всім учасникам даного круглого столу за надану інформацію, за доповіді, які ви всі надавали.

За результатами даного круглого столу відповідно чекаю від Луганської ОДА, інформацію нададуть, Ольга Ступак обіцяла лист казначейства. Тому що те, що зазначили, чи дамо ми сигнал міжнародній спільноті, все-таки буде залежати від всіх сфер влади, як від судової, так і виконавчої, і законодавчої, якщо ми будемо діяти спільно. Тому що виконання і розроблення стратегічного плану по виконанню всіх справ "Бурмич проти України" – це також буде сигнал. І в принципі, розроблення механізму компенсацій в тій сфері також, який буде реалізований на

практиці, тобто який буде дієвим, буде певним сигналом для всіх – як для народу України, так і для міжнародних партнерів.

Зі свого боку, від комітету ми узагальнимо пропозиції, які надавали нам Українська Гельсінська спілка з прав людини, Український інститут з прав людини, і направимо ці законодавчі пропозиції для аналізу до pana Резнікова і в Мінекономіки для збору аналітичних матеріалів і юридичного аналізу для того, щоб зрозуміти, наскільки ефективно і можливо вкlastися в строки, який нам поставив Верховний Суд – 6 місяців.

Тому питання в тому, що будемо активно працювати над цим питанням, і відповідно на комітеті не будемо про нього забувати. Після того, як отримаємо відповіді від профільних міністерств, я попрошу апарат нашого комітету, він надасть для аналізу всім учасникам робочої групи.

Від інституту чекаю цю товсту книжку для читання на ніч.

Дякую. Всім гарного вечора. До побачення!